

Доброва Т.Г.

кандидат економічних наук, доцент кафедри політичних наук і права
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К.Д.Ушинського,
м. Одеса, Україна.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ НА ТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ ЇЇ ГРОМАДЯН.

Одним з домінуючих політичних гасел сучасної України є побудова економічно незалежної, процвітаючої держави європейського типу. Його практичне втілення неможливе без створення умов для ефективного функціонування внутрішньої економічної системи та безболісної інтеграції в глобальному просторі. Економічно безпечним може вважатися такий стан національної економіки, який дає змогу зберегти стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави [1, с.1]. Цим визначається актуальність оцінки соціально-економічного становища домогосподарств України, перш за все за критеріями рівня добробуту.

Для відстежування динаміки загального рівня добробуту в суспільстві соціологи використовують *Інтегральний Індекс Соціального Самопочуття (ІСС)*. Його величина залежить від ступеню задоволення соціальних потреб людини, який є похідним від наявності у суспільстві системи соціальних благ, їх вироблення і розподілу. Визначення ІСС відбувається за шкалою від 20 до 60 балів. Значення індексу нижче 37 балів характеризує низький рівень самопочуття, в інтервалі 37–43 бали – середній рівень; понад 43 бали – високий рівень.

Більш-менш позитивну динаміку в українському суспільстві можна було спостерігати лише починаючи з 2004 року, коли ІСС вперше за роки ринкової трансформації вийшов на нижню межу середнього рівня самопочуття (складав 37,3 бали). Відомо, що 2000 – 2004 роки були періодом поживлення економіки,

зростання реального ВВП, зайнятості і доходів. Це дало змогу населенню почувати себе більш впевнено і поступово пристосовуватися до нових життєвих обставин. Напередодні фінансової кризи 2008 року ІСС досяг найвищого рівня за роки спостереження – 39,4 бали. Однак в 2012 році він знов опинився на рівні 2004 року [2, с.20]. Зважаючи на соціально-політичну і економічну ситуацію в українському суспільстві в 2013–2015 роках неможливо сподіватися на позитивні зміни соціального самопочуття населення.

Такий висновок цілком підтверджується показниками самооцінки українцями матеріального становища своєї сім'ї (табл. 1) [2, с.30].

Таблиця 1

Самооцінка матеріального становища української сім'ї

(відсотків до загальної кількості респондентів)

Рівень матеріального становища	Вересень 2013	Грудень 2014	Березень 2015
Дуже низький	4,1	8,5	10,6
Низький	20,6	27,0	31,1
Нижче за середній	38,0	38,7	33,3
Середній	33,0	31,6	22,7
Вищий за середній	3,6	1,9	2,2
Високий	0,7	0	0,1

Як бачимо, частка сімей, які оцінюють свій добробут як середньостатистичний, скоротилася з третини до менш ніж чверті. Натомість у 1,5 рази збільшилась частка тих, хто вважає свої доходи низькими, і в 2,5 рази стало більше тих, чії доходи є дуже низькими. Лише 2,2% сімей вважають, що їх доходи вищі за середньостатистичні, а високі – взагалі 0,1%.

Порівняємо суб'єктивну оцінку з об'єктивною характеристикою економічного стану домогосподарств в 2014 році [3]. Середньомісячні загальні доходи одного домогосподарства становили 4471 грн., середній дохід в розрахунку на одного члена родини – 2129 грн. Це лише 181% від прожиткового мінімуму (1176 грн. в 2014 р.). При цьому частка домогосподарств із середньодушовими загальними доходами в місяць нижчими середнього рівня становила 60%, нижчими за прожитковий мінімум – 7%. Ці відносні показники залишаються майже незмінними з 2010 року.

Загальний показник відносного рівня бідності, визначений за національним критерієм (75% медіанного рівня сукупних еквівалентних витрат) в останнє десятиліття стабільно утримується на рівні 25-26%. Тобто один з небагатьох проявів стабільності в економіці України – стабільність в злиденності. Важливо, що бідність на рівні 25% вважається граничною межею економічної безпеки держави [1].

Важливим індикатором добробуту є рівень диференціації доходів населення. За даними офіційної статистики співвідношення загальних доходів 10% найбільш та найменш забезпеченого населення (децильний коефіцієнт фондів) дорівнювало 4,4. Однак, моніторингові дослідження Інституту економіки та прогнозування НАН України свідчать, що реальне майнове розшарування є значно вищим [2, с. 39]. У березні 2015 року децильний коефіцієнт фондів становив 8,5. Слід зауважити, що диференціація домогосподарств за доходами поступово зменшувалася в 2007 – 2012 роках: з 14,6 до 5,6 відповідно. Але у 2014 році ситуація почала погіршуватися і набула небезпечного рівня: децильний коефіцієнт фондів зріс з 7,1 у серпні 2014 р до 9,2 у грудні 2014, в березні 2015 року опустився до 8,5 (завдяки підвищенню мінімальних соціальних стандартів). При цьому за національним індикатором економічної безпеки децильний коефіцієнт фондів не може перевищувати 8 [1].

Чималі сподівання на покращення соціально-економічного стану українці пов'язують із європейською інтеграцією. Однак, цілком зрозуміло, що така інтеграція не є лише правовим актом. Вона потребує значної еволюції суспільства, зовсім інших соціальних стандартів, ніж ті, що є в Україні. Достатньо порівняти показники самооцінки домогосподарств за рівнем доходу в окремих країнах ЄС та в Україні (табл.2) [5, с.41].

Як бачимо, лівова частка домогосподарств в країнах ЄС вважають свій дохід достатнім для нормального життя, і навіть почувають себе комфортно. В Україні ж навпаки менше чверті домогосподарств дають позитивну оцінку свого майнового становища.

Таблиця 2

Самооцінка домогосподарств країн ЄС за рівнем доходу в 2011 році

(відсотків від загальної кількості респондентів)

Країна Європи	Живу комфортно на цей дохід	Можна жити на цей дохід	При такому доході відчуваю певні складнощі	При такому доході відчуваю серйозні матеріальні труднощі
Данія	68,9	24,6	4,4	1,3
Швеція	63,3	27,9	6,8	1,9
Норвегія	58,7	33,6	6,0	1,3
Велика Британія	35,9	44,4	13,5	4,3
Німеччина	33,7	50,4	11,8	3,3
Франція	33,3	50,7	13,8	2,1
Польща	9,8	60,2	25,2	3,3
Угорщина	6,7	46,1	30,7	15,9
Болгарія	1,1	27,2	35,3	36,4
<i>Довідково:</i>				
Україна	2,7	20,4	48,5	26,4

Хронічною для України є бідність працюючих. В 2012–2013 роках вона перевищувала 20%. Зважаючи на падіння реальної зарплати в 2014–2015 роках, можна стверджувати про погіршення ситуації. Хоча за державною програмою «Цілі розвитку тисячоліття» передбачалося скорочення частини бідних серед працюючих осіб до 15% у 2015 році.

Якщо ж порівняти показники оплати праці в Україні та Європейському Союзі, проблема бідності виявляється ще складнішою. В Україні за даними 2014 року витрати на робочу силу в розрахунку на одну оплачувану годину складали в середньому 34,21 грн. (включаючи відрахування бізнесу в соціальні фонди), або 2,2 євро за діючим курсом національної валюти. Це майже в двічі менше ніж в найбідніших країнах ЄС – Болгарії (3,8 євро), та Румунії (4,6 євро), і майже в 15 разів менше, ніж в країнах – лідерах ЄС Німеччині (31,4 євро) та Франції (34,6 євро) [6, с.64-65].

Отже, для ефективної інтеграції в європейському просторі, впровадження в Україні європейських соціально-економічних стандартів, недостатньо подолати корупцію, або змінити судово-правову систему, про що сьогодні виголошують на будь якому управлінському рівні.

Першочерговим завданням повинна стати протидія деіндустріалізації країни, яка набирає все більш загрозливого масштабу. Індекс промислової продукції впав до 89,9% в 2014 році і 86,6 в 2015 р. Така динаміка вкотре переконує в неефективності економічної моделі, що базується на застарілому технологічному укладі, нераціональній структурі виробництва, в якій переважають сировинні галузі. Як наслідок, економіка країни надто залежна від кон'юнктури зовнішнього ринку, вразлива до циклічних коливань в світовому господарстві.

Українське виробництво потребує докорінної реконструкції, збільшення частки високотехнологічних, наукоємних галузей. Необхідно створювати нові робочі місця з гідними умовами оплати праці, переважно в інноваційних сферах діяльності. Не менш важливо знизити рівень тінізації економіки на базі ефективної податкової реформи. Від цього залежить наповнення бюджету держави і виконання нею соціальних зобов'язань перед громадянами, підвищення соціальних стандартів. Такі реформи потребують ефективного соціального діалогу між державою, бізнесом і громадянами країни.

Література

1. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України /Наказ Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
2. Соціологічні зрізи українського суспільства (моніторинг соціально-економічних очікувань населення: 2005–2014 рр.): наукова доповідь/ [Балакірева О.М., Серета Ю.В., Дмитрук Д.А. та ін.]; НАН України; ДУ “Ін-т екон. та прогнозів. НАН України”. – К., 2015. – 78 с.
3. Соціально-економічне становище домогосподарств України у 2014 році. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів у 2014 році. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Головаха Є., Горбачик А. Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами «Європейського соціального дослідження» 2005-2007-2009-2011. К.: Інститут соціології НАН України, 2012. – 119 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.i-soc.org.ua>
6. Витрати на робочу силу за 2014 рік. Статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 65 с.